

O zadevah občinskega lova.

Prejeli smo iz Dolenjskega sledeče vprašanje:

Sl. vredništvo! Dovolite v blagor soseske javno vprašanje: ali se res lov ne sme v najem dajati po posameznih davkarskih soseskah? ali ravna postavno c. k. okrajno glavarstvo, ki ne dá drugače, ko za celo sosesko, dve fari skupaj, lova v najem, kar vendar posamezni najemniki želé, gotovo na korist soseski, kateri bi po tej poti najemščina veliko več vrgla.

Odgovor vredništva.

Po §. 7. lovske postave (cesarskega patenta) od 7. marcija leta 1849. (drž. zak. lista broj 154. stran 173) niso smele občine občinskega lova po davkarskih občinah v najem dajati, ampak za celo občino skupaj. — Z razglasom ministerstva za notranje zadeve od 15. decembra l. 1852. (drž. zak. lista broj 257. stran 1120) so pa dobile politične gosposke (zdaj okrajna glavarstva) pravico v roke, da občinske love v najem dajo. Samo ob sebi se razume, da morajo okrajna glavarstva na to delati, da se občinski lovi za občine kolikor mogoče ugodno v najem dajo, a določba navedenega §. 7. lovske postave, po kateri se imajo občinski lovi za celo občino skupaj v najem dajati, veljá tudi še zdaj. — Vendar pa imajo okrajna glavarstva po §§. 5., 10. in 12. navedenega ministerskega ukaza od 15. decembra l. 1852. pravico, da smejo po potrebi in svoji previdnosti, ako bi ne bilo mogoče občinskega lova po navadnem potu v najem dati, ukreniti to, kar se jim potrebno zdi, torej kaj drugega nego vleva §. 7. lovske postave.

Torej je treba, da se obrne županstvo zaradi tega na okrajno glavarstvo, da bi se lov ne oddal za celo občino skupaj v najem, ampak posamezno po davkarskih občinah ali skupno za več davkarskih občin. — Ako okrajno glavarstvo v to ne privoli, ima županstvo pot odprto, obrniti se na c. k. deželno vlado.

Zdravniške stvari.

Krompirjeva voda zdravilo zoper revmatizem.

Kogar po prehlajenji po rokah ali nogah trga, naj si boleči ud na večer, predno se spat vleže, v topli vodi koplje, v kateri se je ravnokar krompir skuhal. Drugo jutro potem je bolečine uže prav malo ali celo nič več. — Tako smo brali v časniku. Ali pa je topla krompirjeva voda zoper revmatizem ali protin res tako zdravilna, naj skušnja uči; škodovati ne more, če tudi ne pomaga.

Zgodovinske stvari.

Kršćanstvo pri Slovencih do Cirila in Metoda.

Spisal Ivan Lavrenčič.

I.

Oblak beží — nebó se kaže jasno,
Na njem pa sije solnce sreče krasno.
Maliki studni v prahu zdaj ležijo,
Ostanki njih v valove se valijo.

J. Bilc.

O preseljevanji narodov drle so čete proti lepi Italiji, proti Rimu, da bi podrle črvivo drevo nekdanj slavne rimskega cesarstva. In res mogočni Rimljani morajo se ukloniti ptujim narodom in odstopiti prvaštvo onim, ki zidajo kraljestva svoja na podlago krščanstva

in ne na podlago malikovalstva. Moč vzvišenega nauka, ki spodrine malike, uniči sled poganstva, tedaj tudi kraljestva in cesarstva. Le ona vlast in le ona ljudstva, ki sprejmó krščanstvo, ona ne poginejo, ona živé še dandanes; med drugimi tudi Slovani in veja onega debla Slovenci, pri katerih se je Kristov nauk hitro zasejal in ukoreninil. A predno spregovorimo o krščanstvu pri naših očetih, seznanimo se z njihovim prihodom v te pokrajine in drugič vprašajmo se: niso li morebiti uže poprej, nego se navadno misli, tû stanovali?

Slovenci — veja slovanskega debla, ki se je z drugimi indoevropskimi narodi preselil iz srednje Azije v Evropo — bivali so v starodavnih časih v severozahodni Rusiji, o Ilmerskem jezeru in o virih Dnjepra, Dvine in Volge. Živelii so tu več stoletij, veseli, pridni, srečni, bogati, dokler ne pridere divji gotski narod in jih v notranje Rusko potisne in podjarmi. Osvobodé jih še le Huni, ki so iz Azije prihruli. Pod Huni okoli leta 400. pomaknejo svoje meje do Črnega morja. Ko jih tu razna druga plemena od vseh strani stiskajo, silijo na jug do Dacije in k Donavi tako, da je koncem 5. stoletja sedanja Moldava, Valahija in Erdeljsko v njihovi oblasti. Komaj so jeli prosto dihati, uže pridejo siloviti in divji Avari, ki jih hudo stiskajo in pred seboj proti zahodu podé, dokler se po odhodu Longobardov v Italijo leta 568. v Panoniji ne vselé.*) Od tû razširijo svoje domovje od jadranskega morja do Donave, od virov Mure in Drave, od rek Salce in Ina do iztoka Drave v Donavo; to je sedanje Tržaško, Goriško, Istrijsko, Hrvatsko, Kranjsko, vse Koroško in veči del Štajarskega in dolnjega Ogerskega in nekaj krajev na Laškem, Avstrijskem, Solnograškem in Tirolskem, kajti gotovo je, da so bili Slovenci v Bistriški dolini (Pusterthal) na Tirolskem naseljeni, kar je Šafařík in v najnovjšem času Mitterutzner dokazal. Da so tedaj te kraje posedli, ni dvomiti, — ali katerega leta so se naselili, o tem se ne strinjajo niti starejši niti novejši zgodovinarji; le toliko je gotovo, da so koncem 6. stoletja tu prebivali.

Da so pa Slovenci uže pred onim stoletjem tû stanovali, ni ravno neverjetno. Surovicki pravi, da so Sloveni splah prvotni stanovniki v Evropi in trdi, da so bili uže tu ob času Mojzesa. Tudi ruski letopisec Nestor govori o slovenskem rodu, ki je bival okoli Dunaja in kateremu je bil sv. Andronik učitelj. Enako trdi naš Davorin Trstenjak, ki dokazuje v preiskovanji dotičnih starin, da so stanovali naši očetje v starodavnosti na jugu Evrope. Pozneje pa so jih Kelti, Panonci in Rimljani za Karpate potisnili tako, da jih je le malo prihod svojih bratov v naših krajih pričakalo.

Z domačijo Slovencev se je spremenila čez nekoliko let vera njihova. Le malo časa prebiva na velikani našem, bog zemlje, morja in zraka — Triglav; enako v globoki krog in krog s črnim lesovjem obraščeni dolini (Moravčah) boginja smrti — Morana in na Velesovem z ovčjo pašo obraščeni, bog ovác — Veles. Zopet prisijejo žarki krščanstva v novo Slovenijo, kakor ne dolgo pred v staro Panonijo, Noriško, Istrijo in Dalmacijo. Ker so se sosedje novih naseljenecv uže bili pokristijanili, so skušali pridobiti tudi Slovence krščanski veri in zato niso prihajali učeniki samo od zahoda, marveč tudi od severa — to je, od Nemcev. Opiraje se pa na hipotezo, da so naši očetje uže pred, pomešani z drugimi narodi tû živeli in ker so bili o prihodu naših prededov še tû živeči kristijani nekakošno seme, ki je pospeševalo razširjanje nebeških nauk —

* Prokop.

Pis.

hočemo, predno govorimo o spreobrnjenji novih naselencev, kratko se seznaniti z razširjanjem krščanstva pri prvotnih stanovalcih slovenskih pokrajin.

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovinska črtica.

Koroškoslovenski vojvoda Valkun.

Spisal Davorin Trstenjak.

Anonymus Salisburgensis omenja v svojem spisu „de conversione Carant.“ vojvode Valkuna, ki je bil vrstnik škofa sv. Virgilija, in bavarskega vojvode Tassila II. Karol véliki je po padu Tassilovem podjarmljenim Slovincem še pustil svoje domače národne vojvode, le postavil jih je pod nadzorništvo nemških namestnikov. O časi Valkunovem sta bila taka čuvaja „comes Geroldus“ in pa friulski vojvoda Balderichus. (Anonym. ed. Kopit. str. 73.)

Bavarski vojvoda Tassilo si je mnogo prizadeval poganske koroške Slovence pokristijaniti, in res je vojvoda Hotemar bil ves vnet kristijan, vendar po Hotemarovi smrti je narod sopet se povrnil k svojim poganskim bogovom, — „mortuo autem Chetumaro et orta seditione aliquot annis nullus presbyter ibi erat“ — piše Anonymus.

Kristijani in pogani, plemstvo in prosto ljudstvo, so se pobojevali zaradi Hotemarovega naslednika, dokler leta 772. bavarski vojvoda Tassilo z vojsko ne pride, si Koroško zopet podvrže, in Valkuna v vojvodski oblasti utrdi. *)

Valkunova prva skrb je bila, krščanske duhovnike v deželo dobiti, zato se obrne do škofa Virgilija. Anonymus nam je celó imena teh duhovnikov zapisal. Imena: Heimo, Reginbald, Erchenbert itd. pričujejo, da so bili tudi Nemci. Sv. Virgil je umrl l. 784. Kako dolgo je vojvoda Valkun živel, ne dá se določiti, vladarstvo je sprejel okoli leta 772.

Kakor so ime Hotemar letopisci skazili, in tudi slovenski pisatelji celó v Kajtimar (!) prelili, tako se je tudi zgodilo z imenom: Valkun. Prepisovalci listin so iz prvotnega Valchunus napravili Valtuncus, Valtunus, nekateri Vattunus, Prešeren ga je presukal v Valjhun, in vendar se ima **ch** nemških letopiscev kot **k** brati, toraj: Valkunus-Valkun.

Tako so tudi letopisci one dobe pisali: Sventopolch, Zventibolch, in mi ne moremo si družega slovanskega imena tukaj misliti, nego Sventopolka = českemu Svatopluku, rusk. Svjatopolku.

Ime Valkun je tudi čisto slovansko. Mi to ime nahajamo pri moravskih Slovanih: Walkuonus, leta 1202. (glej Codex. Morav. tom. II, 13) Valkun, ime česko (glej Arhiv česk. ad annum 1125), Valcuno (Regesta Bohemiae, 1202, 211. 1232, 371 itd.). Sufiksom: as nahajamo ime: Valk-as (Codex Pom. 1181. 12.).

Ime se je pozneje priljubilo celó Nemcem. Leta 1293. še berem v listinah: Walchunus, plebanus in Goes (Göss, v gorenjem Štirskem). **)

Nemškim vitezom so se slovenska imena zeló dopadla, tako da so pridevali nemškim posebno ženskim imenom slovenske sufikse. (Primeri imena v starih listinah: Imiza, Kuniza, Richiza, to je, Imica, iz: Ima, Ema, Kunica, iz Kuna, Rihica, iz Richa.)

Nasproti so Slovenci jemali nemška imena, in mi nahajamo: Dietmar, Weriland, plebanus in Sel-

*) Anonymus govori o njem: „dux in quarantanis“, to je: carantanis.

**) Leta 1171. nahajamo plemenitaša: „Rudolf in Walchun de Mahland“, v gorenjem Štirskem.

denhofen (Vuzenice), Sieghard, plebanus in Gunawitz (Konjice), Crafto, plebanus in Grece (Slovenjigradec).

Nemški misijonarji so poganskim Slovincem pri krstu dajali pragermanska imena, ta še so do današnjega dne po Pohorji in koroških gorah ostala pisna imena, tako: Enci, skazeno iz Hainz (Heinrich), Kunce iz Kunz (Konrad, Kunrad), Brice iz Fritz (Friederich), Živort iz Sieghard, Menguš iz Meingoz, Herbord, Hiltibald, Alhard, tako, da bi človek mislil, da ima same „Urgermane“ pred seboj. Sem spada tudi ime Ozi, to je Oci, njegovalnica za Otakar.

Ime Menguš, Mengušar me spominja na staro ime grada: Mengš. V listini iz leta 1238. berem, da Otto, „dux Meranie, comes Palatinus Burgundie“ pooblasti patriarha oglejskega Bertolda, čijega „nepos“ se imenuje, naj tudi patriarh v svojem imenu potrdi darila, katera je on dal: „Weriando plebano de Meingozpurch“, *) dalje bratoma Gerlohu in Walthern „de Steine“ (Kamnik). Germanisti naj nam razložijo, kaj osebno ime Meingoz pomenja. Kdor to listino želi od besede do besede prebrati, jo najde v „Notizenblatt der Wiener Akad. 7, 297—300“. — Med pričami je tudi: Konrad Galle, ki je brez dvombe bil Ottonov ministerialec. Rodbina Galle še zdaj živi na Kranjskem.

Domače stvari.

Ali je dobiti grobni spominek našega Valvazorja?

Dimitz **) in pl. Radics, ***) velecenjena zgodovinarja kranjska, poročata, da ni več dobiti grobnega spominka Valvazorjevega z lepim napisom historikarja Thalnitscherja (Dolničarja). Valvazor je umrl — kakor znano — l. 1693. v Krškem, kjer je živel in imel kacega pol leta hišo (menda jo ima sedanji meščan Kocijančič). Misli se sploh, da se je vzdal v kako poslopje v Krškem, kjer je bil Valvazor pokopan.

Ko te dni nabiram gradivo za zgodovino slovenskega Štajerja (katero utegne izdati slovenska „Matica“), najdem v knjižici „Fremdenführer von Cilli und Umgebung“ von Baron Thalherr“ (Zaloga Theofila Drexela v Celji 1875) na strani 100 te vrstice: „An der Kaplanei in Tüffer ist der Grabstein des berühmten Weikhard Freiherrn von Valvasor eingemauert“.

Je li to istina?

V Krškem.

Ivan Lapajne.

Národno blagó.

Narodne pripovedi v tržaški okolici.

Pripovedka ima zgodovinsko jedro; navezana je na določeno osebo, na znano ime in na kraj.

V tržaški okolici narod vé mnogo pripovedek, ki nam jasno svedočijo, da so tú bivali naseljeni Slovenci

*) Meingoz je iz Megingoz, katero ime ima en „comes“ v listini iz leta 928. na Koroškem. Guturalca tudi nemški jezik rad izpahne, kakor slov. primeri: Maid iz: Magid-Magd. Več nam naj o „Meingozpurchu“ povejo sedanji posestniki njegovi.

**) V svoji zgodovini „Geschichte von Krain“.

***) V predgovoru k novi (Krajčevi) izdaji Valvazorja.

regger, dr. Schmiderer ter pokazali, da jim je za kmete toliko mar, ko za lanski sneg.“

Glas o povikšanem zemljiškem davku na gornjem Avstrijskem.

Tudi Gornje-Avstrijska spada med tiste dežele, kjer se ima povikšati zemljiški davek. Kakor drugod hujskajo zategadel nemški ustavoverci tudi tukaj kmete. 27. dne decembra je bil veliki zbor politično-katoliškega društva v Acbahtu. V ta zbor je prišel deželni in državni poslanec dekan pl. Pflügel, katerega kmetске občine uže več let imajo za svojega poslanca. Prišel je v ta zbor posebno za to, da je kmetom razjasnil hujskanje ustavovercev zaradi zemljiškega davka in opravičil vlado in sedanji državni zbor. Visokočastiti mož je govoril dve uri in zbor ga je ves čas pazljivo poslušal ter njegovo razložbo z glasno pohvalo sprejel. Naj iz tega govora posnamemo važnejše točke.

„Samo po sebi — je rekel — se razume, da liberalnim kolovodjem za zemljišni davek še mari ni, ta zadeva jim je le lahko dobljena prilika, duhove razburiti, složnost konservativnih volilcev predreti in tako priti zopet do zapravljenega gospodstva v državi. Dr. Wieser je pred par leti rekel v deželnem zboru: „Mi imamo v rokah moč in to bomo porabili.“ Zdaj se list obrača in od tod divja jeza liberalcev, zato se morovanje zanesti ven na kmete v vsako vas, v vsako hišo! Zadeva zemljišnega davka je tu le krinka, če bi ne bilo te, bi se moralo najti in našlo bi se kaj drugega. Postava o uravnavi zemljiškega davka je od dne 14. maja 1869., izdana pod Giskra-Brestelnovim ministerstvom, toraj dobro liberalno delo. Nekaj posebnega na tej postavi je centralna komisija, ki je tako samosvojna, da ni odvisna v ničemer ne od ministerstva, ne od državnega zbora.“

Potem navede govornik imena udov te centralne komisije (med 36 so le trije konservativci), popisuje dogodbe, ki so se godile v odseku 18 udov, in tako zvani „tajni odbor“, ki je za gorenje in dolenje Avstrijsko, Štajarsko in južno Tirolsko nastavljal tako velikanske zneske, katere je potem odbor osemnajsterih sprejel. Dalje razklada govornik, kako si je vlada prizadevala, da bi se ti zneski znižali, al liberalna centralna komisija, po nekdanjem liberalnem ministerstvu in liberalnem državnem zboru tako rekoč z vsemogočnostjo obdarovana, je odbila vse take predloge; toraj ni sedanja vlada ljudstvu sovražna, marveč prejšnja liberalna, ki je to reč zavlekla tako, da stroški vravnjanja, skonca na blizo 6 milijonov preračunani, zdaj znašajo uže okoli 20 milijonov. Vsega tega ni kriva sedanja konservativna večina državnega zbora, marveč prejšnja liberalna. — Slednjič omenja govornik še, da je zvedel, da misli vlada kot zadnje sredstvo za pomoč podati državnemu zboru nek pristavek te postave v tem smislu, da bi se s povišanjem davka v gori omenjenih deželah počakalo še do tje, ko bo obrok za pritožbe pretekel, ter izreče še nado, da bo ta dodatek postavi v državnem zboru zadobil večino. Za gotovo sme obljubiti, da bodo on in njegovi tovariši glasovali za-nj, zato prosi vse navzoče nujno, naj ne zamudé s pritožbami obroka, ki bo kmalu potekel. S kratko, jedrnato kritiko omenivši Kirchmayr-ovega izreka: „ne liberallec, ne klerikalec“ sklene spoštovani poslanec svoj govor.

Potem se zahvali predsednikov namestnik gospodu dekanu za njegova pojasnila, povdarja, da se po njih

prav lahko pomiri kmetsko prebivalstvo, in v znamenje nepretrganega zaupanja zakliče poslancu „hoch“ in ves zbor navdušen in vesel ž njim vred.

Zgodovinske stvari.

Kršćanstvo pri Slovencih do Cirila in Metoda.

Spisal Ivan Lavrenčič.

(Dalje.)

II.

Uže v prvem stoletju so osnovali apostoli posrednje po svojih učencih v glavnih mestih slovenskih pokrajin, škofijske stolice. V Akvilejo, glavno mesto Istrije in Venecije, pride leta 63. sv. Marko, ki pridobi večino mesta in okolico Kristovi veri. Vzvišeni nauk potrdi s tem, da ozdravi necega gobovega mladenča, Adolfa po imenu, in z drugimi čudeži, — čin, ki vzbudi pozornost daljnih Panoncev in Noričanov. Ko odide v Egipt in v Aleksandrijo, sledita mu učenca njegova: Hermagora, rodom Nemec, kot škof, in Fortunat kot diakon. Njihovo delovanje se razširi po Istriji in Veneciji, prekorači julske planine noter do desnega brega Save; mislijo tudi, da je Fortunat prehodil Panonijo in Noriško*) razširjaje luč sv. vere, kamor je prisijala iz Lavreaka in Srema. Prišel je namreč ravno istega leta, ko sv. Marko v Akvilejo, sv. Lavrencij v Lavreak, glavno mesto Noriškega, sedaj mala vas blizo stoka Aniže v Donavo v gornji Avstriji; enako sv. Andronik in pred njim Epajnet v Srem, glavno mesto Panonije, sedaj razvaline blizo stoka Save v Donavo.

V glavnih mestih zasejano seme se je širilo brzo po drugih pokrajinah, kajti rimske ceste so vezale vsako več ali manj znamenito mestice sè stolicu svojo. Spričuje nam to mučeniška kri, ki se je pretakala po slovenski zemlji. Med mnogimi mučeniki, ki jih imenuje rimska „Martyrologie“, hočem omeniti le nekatere: V Akvileji za cesarja Nerona leta 68. naša prva učenika Hermagora in Fortunat, Krizogon in Prot, mašnika, Kancij, Kancijan in Kancijanila, v Istriji Silvan, Feliks, v Trstu Lazar in Apolinar levita, v Ljubljani sv. Pelagij, levit, v Lavreaku sv. Florijan, v Sremu Teodozij in Emanuel, v Sabariji Ritali in drugi.

Mučenje nikakor ne omaja železne stanovitosti marveč izpolni se Tertulijanov izrek: „Semen est sanguis christianorum“ (kri je seme kristijanov). Ustanové se še druge škofije in sicer v mestih, ki so neposrednje v dotiki z Akvilejo. Peljala je namreč rimska cesta iz Akvileje skoz Vipavsko dolino in Hrušico v Aemone (Ljubljano), od tu ena v Sisek (Siscia); druga iz Aemone v Ptuj (Petovio); tedaj v mesta uže po svoji naravi za škofijske stolice pripravna. Kot prvi škof imenuje se v Sisku Kvirin (308. umrl), v Ptuj učenik Viktorin (umrl 303). V Aemone nahajamo škofa Maksima nekoliko let pozneje l. 381., o katerem nam pričajo spisi akvilejskega zbora; umrl je skoro gotovo mučeniške smrti. Je li imel naslednika precej po smrti, ni gotovo; Schönleben in Valvazor nam sicer imenujeta nekoga Kast-a leta 370., Genodi-a leta 500. in Janeza 504., a brez dokazov. Še le pozneje v 6. stoletju sta nam znana Peter in Flor (umrl l. 600.), zadnji emonski škof. Škofijska cerkev je bila skoro gotovo

*) Schönleben „Annales Carn.“ del III., str. 154.

cerkev sv. Petra *) zunaj Ljubljane, kajti prvotna, sedanja stolna cerkev sv. Nikolaja je bila sezidana v 7. stoletju.

In tako je nastalo še več družih škofij, ki so bile glavnim prvotnim trem podružene. Akvilejski istrijanske in venecijanske, Sirmiji panonske, Lavreaku noriški: Tiburnija in Celeja **)

Komaj obsije solnce krščanstva naše pokrajine, uže pridejo črni oblaki, ki mu vzamejo oživiljivo moč. Vstal je neki Ariji, ki je tajil božestvo Odrešenika. Njegov nauk (Arionizem) se hitro širi po Iliriji in Srem, prvo katoliško mesto Panonije, je glavni sedež krivoverstva. Še več zla napravijo divji Germanski in Hunski narodi, ki so jeli vreti in dreti od Donave skozi slovenske dežele proti lepi Italiji. Razruše se najlepša mesta: Aemona, Akvileja, Petovia, Celeja leta 452. in Srem leta 441. okusiti mora ljutost hunsko. Vjeti so bili škofje, pomorjeni mašniki; podrte so bile cerkve, svetinje mučencev izkopane, povsod žalovanje in stok. Ko odide prvi sovražnik, uže pride grozoviti Avar; pokončuje, žge, mori, kot prvi. Od starih škofij ostane le Akvilejska, Tržaška in nekatere Istrijske, vse druge izginejo. Enako se pozgubé spoznavalci nebeških resnic, tako da jih je o prihodu Slovencev le mala peščica.

(Dalje prihodnjič.)

Starozgodovinske stvari.

Še enkrat: Kje je stal grad Klausenstein?

To vprašanje je nekdanj tudi mene zanimalo toliko, da sem se bil leta 1878. na pot podal, ta grad iskat. — Bilo mi je pa znano, da je l. 1331. kaplanija „ecclesiae s. Egidii de Clausenstein“ podeljena bila kleriku Jakobu Padovanskemu (de Patavia ***), poznal pa sem tudi opuščeno cerkvico sv. Ila, ki je še do leta 1848. stala na desnem savinskem bregu poleg zidanega mosta, to je, tam med starim zidanim in med novim železniškim mostom; zato sem se napotil naravnost na „Zidani most“.

Dolgo sem ondi ogledaval strmo skalovje in se oziral po bregovih okoli mostov stoječih, al gradišča le ni bilo zaslediti. Uže sem mislil, da bo ves moj trud zastonj. Popoludne potožim gosp. J. Kučeri iz Radeč, da „grada Klausenstein“, kojega sem prišel iskat, nisem najti mogel. Gosp. Kučera mi na to pravi: O gradu Klausenstein še nisem nikdar nič slišal, a znano mi je, da se pečina tam nad železniškim kolodvorom navadno imenuje „Klausenstein“. To me je prepričalo, da je grad Klausenstein (napačno Klauenstein) stal tam v pečini nad kolodvorno hišo, torej nad nekdanjo cerkvijo sv. Ila. In bolj ko sem pred svojim odhodom oči upiral v ono pečino, bolj se mi je dozdevalo, da vidim na njej še nekoliko starega zidovja.

Tudi gradišča trdnjave Freudenek uže dolgo iščem, al ni se mi še posrečilo, ga zaslediti. Menda je tudi ta grad stal v Laškem okraju, in „Annales Styriae“ (III. 145) o tem gradu govorijo poročevaje: „Freidenberg. Bei Tifer ein Thurn“.

V Mariboru 6. januarija.

Ig. Orožen.

*) Mogoče je, da je bila cerkev sv. Petra v prvotni dobi njemu na čast sezidana, ne le samo zarad prvaštva med apostoli, marveč zarad potovanja njegovega, o katerem zagotavlja Hesychij škof salonski v Dalmaciji okoli l. 420.

**) Hicinger „Zlati vek“ str. 12.

***) Arch. für Kunde österr. Gesch. G. 1858.

Pis.

Zgodovinska črtica.

Koroškoslovenski vojvoda Valkun.

Spisal Davorin Trstenjak.

(Konec.)

Ime mengeškega župnika Weriaand nam pričuje, da je nemški vpliv takrat bil velik, in celó pri izberi krstnih imen dobil svojo veljavo. Ime Weriaand ima tudi prvi znani praded slavne kneževske rodbine Windischgrätzov. V „codex. Tradit.“ svetopavlovskega samostana na Koroškem imenuje se „Weriaand de Grez“ med dobrotniki samostanovimi leta 1093. Poklonil je samostanu nekaj svojih posestev pri Selnici na levem bregu Drave.

Iz katere rodbine pa je bil oni Weriaand, ki se nahaja kot priča v listini od leta 1106. (Dotzendorf Indict. XIV.), po kateri patrijarh Udalricus iz Akvileje ustanovi leta 1106. s posestvi grofa Kazelina v junjski dolini samostan doberlaveški (Eberndorf)? — Za priče so zapisane: Weriaandus, Wilhelmus et filius ejus Walchunus, *) Rudolfus, Gundakar (glej: Eichorn „Beiträge I., pag. 221). Nekateri mislijo, da je jednoisti z „Werigandom de Plaien“, a ta ima zmerom pridevek „comes“. Tudi ne storijo prav oni preiskovatelji stare zgodovine, kateri mislijo, da ste imeni „Weriaand“ in „Werigand“ ednoisti. Uže pomen imen je različen, in plaienski grof se je zmerom podpisal: comes Werigand de Pleien, Werigandus comes, in njegov sin tudi se sploh veli: Lutoldus filius Werigandi comitis.

En „comes Weriaand“ je bil priča, ko je leta 1124. krški škof Hildebold (vladal od leta 1090. do 1131.) v Krki vpeljal regulo sv. Augustina pri svojih kanonikih, in jim daroval „70 mansus“ zemlje. Druge priče so bile: Engelbertus, dux Carintiae, Bernhard de Sponheim, Poppo de Celsach.

Tudi tega so po nepravem zgodovinoslovci jednačili z „Werigandom comiti de Plaigen“ (glej: Filz, Michelbeuern str. 213) in rajni prof. Tangel ga celó identificiral z „Weriaandom de Grez“, in tako veliko zmešnjavo napravil v genealogiji Windischgrätzov.

Ta „Weriaandus comes“ je imel posestva: ad Radelach, a to niso Radule pri Mahrenbergu, kakor Zahn misli, ampak današnji Radlach ob Dravi pri Greifenburgu na Koroškem. — Ta praedium Radlach je pozneje bil lastnina admontskega samostana.

Slovensko slovstvo.

* „Jezičnika“ 8. zvezek, ki ga spisuje prof. Josip Marn, prišel je ravnokar na svetlo. Kar je „Učiteljski Tovariš“ raztreseno v celoletnem tečaju lanskega leta podal svojim čitateljem, nahaja se v navedenem snopiču na 8 polah skupaj zbrano o slovstvenem delovanju treh naših velikanov: Jerneja Kopitarja, Matija Čopa in dr. Franceta Prešerna. — V svesti smo si, da bodo zopet tudi inostranski učenjaki, ki se zanimajo za slovstvo slovensko in njihove „oratarje“, zadovoljni z bogatim gradivom, ki ga je je iz obilnih virov nabral slavni naš pisatelj. Kar njegovim spisom še posebno vrednost daje, je pa to, da ga v vsem le resnica vodi in da nič ne pretira. — Tudi tej knjižici je cena 60 krajc.

*) Rajni svetopavlovski benediktinec Eichhorn pač se je zmotil, ko je ime Valkun tolmačil v Waldkunin = Waldkönig!!

zagovornik občutil britkost, kakor jo občuti revež, ki si je z neznanskim trudom izredil prešička, ne, da bi ga sam za potrebo imel, ampak da bi ga prodal za davke; pa mu ga potepinski cigani otrovajo in požrejo. Misliti je, da bi potem tudi ciganov sit bil.“

Zgodovinske stvari.

Kršćanstvo pri Slovencih do Cirila in Metoda.

Spisal Ivan Lavrenčič.

(Dalje.)

III.

Skoro popolnem zatrto je bilo krščanstvo o prihodu naših še poganskih očetov. Da ni precej oživelo, potrjujejo zanesljivi historični virniki, kajti novi naseljenci skušali so si pred vsem pridobiti politično bodočnost; ta želja pa jih je zapletla v vojske z različnimi, deloma še divjimi, deloma uže omikanimi sosedi: na severozapadni strani z Bavarci, ki so posebno hlepeli po sedanjem Koroškem, — v zapadu z Longobardi, ki so stegovali svojo gospodujočo roko do Soče, — na jugu z Grki. Najhušji pa so bili Avari (Obri), kateri so gospodovali nad Slovenci čez 20 let. Napadali so od izhoda od ogerske strani skoro neprenehoma naše prednike; mastili so se od njihovih žuljev in grozovitosti počeli, katere opisovati se mi pero ustavlja. Čakali so rešenja, dokler jih ne oprosti težke sužnosti hrabri Samo, Slovan po rodu, ki po slavni zmagi 35 let (624—659) srečno vlada naše očete. Žalibože, da razdene po njegovi smrti nesrečna nesloga slovensko kraljestvo, ki je obetalo tako lepo bodočnost. Sledé mu vojvodje, ki so se še več kot preveč uklanjali tujim vlastim Bavarcem in Frankom; to pa je vzbudilo domače razpore, vsled katerih so izgubili mnogo pokrajin na Tirolskem in Solnograškem.

A odvisnost imela je tudi solnčno stran; to potrjuje razširjanje krščanstva od nemške strani. Solnograd bil je druga Akvileja (Oglej), kajti oskrboval je z dušno hrano Korotansko, ki je obsegalo zgornji del Krajne. Za južni del do Save so skrbeli marljivi oglejski patrijarhi. Natančnejih poročil o njihovem delovanju ni zapisala „Klijo“ — mati zgodovina v svojo knjigo. Gotovo je, da so pri spreobrnitvi južnih Slovencev pripomogli tudi tržaški škofje, posebno Primorcev, Kraševcev in Pivčanov. Če ne drugo, potrjuje vsaj to, da ste bili dekaniji postojnska in bistriška še le 16. julija leta 1830. tržaški odvzeti; kakor vipavska goriški, naslednici oglejske škofije.

Svetlejša je zgodovina o razširjanju krščanstva v pokrajinah nad Dravo, deloma nad Savo, to je po današnjem Štirnškem, Koroškem in Gorenjskem. Uže leta 630. je prišel utrehtski škof Amand k Slovincem. Ker je pa dobil nerodovitna tla, vrnil se je kmalu; kar je opravil, pozgubilo se je hitro. Več sadú je obrodil trud prvega solnograškega škofa sv. Ruperta, ki je prišel leta 696. iz Vormacije v Režno, glavno mesto Bavarskega, k vojvodi Teodu, da bi ondi sv. vero razširjal in utrjeval. Teodo sprejme ga z veseljem, dá se s svojo družino krstiti in dovoli mu, da se sme kjer koli hoče ustanoviti. Sv. Rupert si izbere razvaline razrušene Juvavije, ki se kmalu spremeni v sedanji Solnograd; sezida cerkev sv. Petra kot stolico in samostan za menihe in družega za nune. Od tod potuje po deželi in prestopivši meje Bavarske, pride k Slovincem, katere podučuje in krsti. V Celji vzdigne svetinje sv. Maksimilijana škofa in mučenca, s

katerimi se vrne v stolico svojo Solnograd. *) Nekateri še celó trdé, da je potoval še dalje proti jugu in da je po današnjem Dolenjskem, če ne neposrednje, vsaj posrednje po svojih učencih vzvišeni nauk podučeval, kar potrjuje Št. Rupert in njemu posvečena cerkev. **) Od radosti, da prinaša njegov trud stotern sad, pokliče iz Nemčije 12 svečnikov, med drugimi Hunialda, Gizilarja in Doninga, ki so tudi v Korotanijo pridno zahajali.

Sv. Rupert, vrnivši se l. 706. v Vormacijo, ***) izroči stolico Ancogol-u, ki se pa kakor njegov naslednik Vital ne briga za Slovence. Novih učiteljev ni več v deželo; stari pa se pozgubé. Krščanstvo gré rakovo pot, dokler ne napoči v drugi polovici osmega stoletja bolja doba, to je za časa politične sužnosti naših očetov.

(Dalje prihodnjic.)

Narodno delovanje na glasbenem polju.

„Glasbena Matica“ v Ljubljani je koncem preteklega leta se zopet oglašila z izdanjem sedmega in osmega zvezka „Zbirke slov. napevov, ubranih za čvetero ali petero moških glasov“ in pa s 4 snopiči „Lavorike“, zbirke moških čveterospevov in zborov“. — S tem tudi v vnanji obliki jako odličnim izdanjem je izdatno pomnožila gradivo lepega narodnega petja ter še osobito čitalnicam podala krasnih pesem na izbiro, nadaljevaje od leta 1872. to, kar je l. 1848. „Slov. društev“ pričelo s „Sloven. Grlico“ in so potem nadaljevali Fleišman, Rihar, Vilhar. — Naj tem vsticam dodamo iz odborovega poročila o delovanju „Glasbene Matice“ leta 1879—1880 nekoliko odlomkov.

„Iz zrna zrastle je v 9 letih torej — po vestni oskrbi — drevo, ne mogočno, a zdravo, ki dopušča upanje, da postane močno — košato. — Vspela se je „Glasbena Matica“ do osiguranega stanja, ki jej daje moč, dalje delati na narodnem glasbenem polju v korist in čast domovine, ako jej tudi pičla podpora ne dovoljuje vzvišenemu, začetkom si stavljenemu cilju brzim korakom bližati se. Temu je krivo malo število članov in — bodi potoženo — slabo uplačevanje doneskov. — Ustanovitelji prepotrebne družva za ohranjenje in kultiviranje narodne pesni in glasbe računili so pač, da je po Slovenskem nad 1000 šol in učiteljev, blizu toliko duhovnov, nad 100 društev in mnogo mnogo prijateljev petju in glasbi, takih, ki bi se zanimati mogli in morali za „Glasbeno Matico“ in podpirati prelepo podjetje; ali imenik kaže 174 udov, kar drastično priča, da le malo onih, katerih bi se iskalo, se tam najde, — priča, kako zeló se je osnovateljni odbor leta 1872. motil. — Pri oskromnih dohodkih trebalo je res požrtvovalnega delovanja in stroge varčnosti, da je društvo prihranilo 2413 gold. 30 kr. skupnega imenja, ter da je ob enem zadostovalo namenu in častitim članom.

Skozi vseh 9 let so glavni funkcionarji eni in isti ostali: predsednik g. Franjo Ravnihar, blagajnik g. Franc Drenik, tajnik g. Vojteh Valenta, in načelnik artistskega odseka g. Feliks Stegnar; in ves ta čas zvesti podpiratelji in sodelavci bili so gospodje: dr. G. Ipavec, Danilo Fajgelj, Franjo Gerbic, deloma Nedved in Förster, zlasti pa imenovani g. dr. G. Ipavec, kateri je vse svoje skladbe daroval, in v resnici bil glavni

*) Huber „Christianisirung Südostdeutschlands“. Zvezek III. str. 148.

**) Cerkev so gotovo sezidali pred l. 811. nemški (solnograški) duhovniki in ne pozneje oglejski patrijarhi, ki so solnograške nadškofe in duhovnike čez vse črtili.

***) Jireček „Entstehen christlicher Reiche“ II. str. 103.

Vinorejska skušnja.

Kako dolgo živi trta?

Če se s trto neumno ravna in če raste na strmih goricah z malo zemlje, pogine v 25 do 30 letih. V dobri zemlji, na ne prestrmih goricah in pri umni trto-reji lahko doseže starost 100 do 120 let. Če se trta ne pomnožuje ne po sadikah ne po trtnih koreninah, doseže celó 500 do 600 let, čemur priče so trte v Kavkazu.

Tako beremo v časniku „Wien. landw. Zeitg.“

Zgodovinske stvari.

Kršćanstvo pri Slovencih do Cirila in Metoda.

Spisal Ivan Lavrenčič.

(Dalje.)

IV.

Okoli leta 748. prosi korotanski vojvoda Borut, vidé, da ne bi bil kos sovražniku, Bavarce pomoči zoper Avare, ki so po Samovi smrti še vedno nadlegovali naše kraje. Res pride Tesel II. z vojsko, ki pre-maga in potolče sovražnika. A pomagal ni zastoj, mar-več Slovenci morajo pripoznati neposrednje bavarsko in posrednje frankovsko nadoblast, kajti Bavarsko je bilo nekaka provincija frankovskega kraljestva. Za poro-štvo zvestobe in pripoznanja nadoblasti morajo poslati mnogo zastavljenecv vojvodi Teslu; med drugimi Ka-rast-a (Carast, Caratius), Borutovega sina in Hotemara (Chetimarus) stričnika njegovega, ki sta bila izrejena na Bavarskem (v kneževni šoli opatiije „Ava“*) v kr-ščanski veri.

Po smrti Borutovi leta 751. so poslali Bavarci po povelji frankovskega kralja Korotancem Karasta, ki so ga posadili précej po prihodu na vojvodski prestol. Vlado nastopivši prizadeval si je na vso moč, da bi razširil pri Slovencih vero, v kateri je bil izrejen. Mo-goče, da bi bil dosegel svoj namen, ako mu ne bi bila upihnila prerano l. 754. bleđa žena luč življenja. Sledil mu je bratranec Hotemar, ki je pripeljal seboj maš-nika Majorama. Spravil ga je ž njim stric Lupo, maš-nik na otoku kamniškega jezera (Chemingi lacus) „Ava“, kjer se je skero gotovo šolal s korotanskimi knezoviči.

Da bi pa brzo malikovalstvo zatrl, prosi Hotemar nekoliko let pozneje okoli l. 760. in drugič l. 767. sol-nograškega škofa, naj bi on sam prišel k ljudstvu nje-govemu, ter krščene v veri potrdil, pogane pa podučil in za vzvišene nauke navdušil. Virgilij ne more ni-kakor uslišati njegove prošnje, kajti mnoga škofijska opravila mu niso nikamor dopustila; da bi pa vsaj de-loma spolnil željo vojvodi, pošlje škofa Modesta z več mašniki na Korotansko; kakor Latina, ki je večkrat zarad domačih preprirov naše očete popustil, a zopet se vrnil. Razun Latina poznamo tudi: Vatona, Reginberta, Kočara, Ekiharda, Reginbalda, Avgustina,**) ki so se raztrosili po slovenskih pokrajinah ter ljudstvo podučevali, krščevali, cerkve zidali in posvečevali; tako: pri Go-spejsveti na mestu starega Viruna; v Liburniji ali ne-kdanji Tiburniji v gornji podravski dolini; Undrimah (Ondrimah) v gornji pomurski dolini. Žalibog, da so ovirali njihovo početje notranji upori, ki so se vneli

*) Huber „Christianisirung Südostdeutschlands“ zvez. III. str. 243.

***) Glagolita Clozianus. Anonymus Salisburgensis. Schön-leben III. str. 377.

zoper Kristovo vero. Oni poganski očetje namreč, ki se niso dali podučiti, niso nikakor gledali z lepim oče-som, kako se ajdovski tempeljni podirajo in maliki končujejo. Spuntajo se uže pod Hotemarom trikrat in tembolj, ker mislijo, da je krščanstvo nekako sredstvo, s katerim jih hočejo Nemci popolnem podjarmiti. Še hujša borba nastane po smrti Hotemara l. 769., ko jim pošljejo Franki za naslednika mladega Valduha (Valdungus, Valchunus). Vojvoda, ki je bil podložen, poslušen Bavarcem in Frankom ali neobčutljiv za svoje ljudstvo. Širil je sicer krščanstvo, za kar smo mu in mu moramo biti hvaležni, ali sè sredstvi, kakoršnih ne more nihče odobravati:

„Valhún ravna po svoji slepi glavi,

Po božji volji ne, duhovni pravi.“

(Krst pri Savici.)

Hotel jim je vsiliti nebeški nauk z mečem, ne vedé, da v verskih rečeh je treba prepričanja, katero se do-seže o Kristovi veri prav lahko. Naj bi bil Valduh kr-ščanstvo z lepa razširjal, potem bi bili gotovo tudi naj-veči nasprotniki spoznali resnico in zavrgli malike. Ker so pa bili morani, se upró, oborožé in zapodé duhov-nike na Bavarsko. Dadó si besedo, ne prej odjezjati, dokler Valduha ne izpodé, Bavarskega jarma ne otesó in stari maliki ne dobé one časti in veljave, ki so je imeli ne dolgo prej. Pogumno planejo pod vodstvom Droha in Hermana Avrelija na Valduha, ki se jim brani le z malim številom kršćenih vojakov. Neverna moč kristijane razkropi, deloma pa tudi pobije. V njihovi oblasti je vas za vasjó, trg za trgom, mesto za mestom, med tem, ko je prejšnji gospodar (Valduh) bežal na Nemško.

Komaj je izgnan vojvoda, uže naorožita prijatelja njegova Tesel in Deziderij, kraj Longobardski, veliki armadi proti Sloveniji, z namenom, da bi postavila Val-duha na prestol, in drugič, da bi se polastila te ali one slovenske pokrajine. Prvi je na bojišči Deziderij, ki je pa tako potolčen, da se le z malo tropo reši. Nesreč-nejši so bili boji z Bavarci, ki so privreli s tremi če-tami; z eno na Koroško, z drugo na Gorenjsko, s tretjo na Štirsko. Kaj je hotelo malo število nevernih očetov proti toliki armadi! Po hudih bitkah morajo se umakniti in naposled podvreči se Teslu in Valduhu.

(Dalje prihodnjič.)

Collectae papales

o kranjskih cerkvah leta 1323.

Priobčil Davorin Trstenjak.

Za obdelovanje cerkvene zgodovine v slovenskih škofijah se je še malo storilo. Odkar je marljivi Hit-zinger umrl, se na tem polji nihče ne oglasi, razven gosp. kanonika J. Orožna, ki neutrudno zbira in ob-javlja gradivo za cerkveno zgodovino lavantinske škofije.

Pred menoj leži prepis listine*) iz leta 1323., v kateri je kardinal Bertrand razpisal davek, ki so ga imele plačevati cerkve „archidiaconatus Carnioliae et Marchiae.“ Ta listina je uže zaradi tega važna, ker iz nje izvemo za fare, ki so v oni dôbi uže bile usta-novljene.

Glasi se pa: Anno Domini MCCCXXIII. In die s. Clementis imposita fuit Proruratio Reverendi Patris D. Bertrandi titulo S. Marcelli Presbiteri Cardinalis, Apo-stolicae Sedis Legati pro anno quarto suae Legationis. In Carniola et Marchia Marche LXXXV. et dimi-dra, et denarii XXXVI. Aquilegensium novorum.

*) Iz videmskega arhiva.

tudi v slovenskem prevodu. Ker pa je pisana v lahko umevni hrvatski besedi, jo toplo priporočamo vsem slovenskim vinorejcem, ki so le količkaj zmožni hrvatskega jezika. Knjižica dobiva se pri velečenjenem pisatelju, rojaku našem, po 50 krajc.

Zgodovinske stvari.

Kršćanstvo pri Slovencih do Cirila in Metoda.

Spisal Ivan Lavrenčič.

(Dalje.)

V.

Nastopivši Valduh drugič prestol vojvodski, prosi solnograškega škofa okoli l. 779., naj mu pošlje verskih oznanovalcev. Virgilij nadjaje se, da se bode širilo mirno odslej krščanstvo, mu prošnje ne odreče, ter pošlje med drugimi Heimana, Reginbalda in Duplitera.*) A motil se je, kajti Valduh ne zna si niti pridobiti ljubezni podložnih niti pomiriti razkačenih ajdov in z lepa pokristijaniti jih, marveč maščuje se nad njimi s tem, da jih išče, preganja in brez usmiljenja mori.

Ni čuda, da se zopet vname ogenj, katerega podtika bavarsko gospodstvo nad našimi prededi. Oni so imeli in niso imeli vojvode, kajti Valduh se je udal Teslu, postal je njegov sužen; naši očetje, kakor tudi posest njihova bila mu je deveta briga. Skoro gotovo je bil le on kriv, da so se polastili tujci slovenskih pokrajin na Tirolskem in Solnograškem, ki so se pod gospodstvom nemških vladarjev popolnem ponemčile. Kaj pa na dvoru, se li posvetuje z našimi očeti? — Nikakor: obdajajo ga le Nemci, on zapoveduje, kakor le oni hotè.

Očete je to zeló bolelo; žalostno so zrlí v ono srečno, zlato dobo slovenskega kraljestva, kjer jim je skušeni in hrabri vodja, kralj Samo priboril in utrdil posest in pravice. A sedaj zanemarja in zaničuje jih lastni vojvoda; namesto, da bi gospodarili oni, gospodujejo tujci:

„Na tleh ležé Slovenstva stebri stari,
V domačih šegah vtrjene postave;
V deželi parski Tesel gospodari,
Ječé pod težkim jarmom sini Slave,
Le tujcem sreče svit se v Kranji žari;
Ošabno nos'jo ti po konci glave.“

(Krst pri Savici.)

Te sramote nočejo prenašati nikakor več; pripravljeni so preliti raji zadnjo kapljo krvi za svobodo, nego služiti tujemu sovragu:

„Če pa naklonijo nam smrt bogovi,
Menj strašna noč je v črne zemlje krili,
Ko so pod svitlim solncem sužni dnovi!“

(Krst pri Savici.)

Al žalibog, da v srdcu predaleč segajo. Nadloge, ki tlačijo narod, pripisujejo tudi krščanstvu; vržejo se na cerkve, katere razrušijo ali v ajdovske tempeljne premené; krščanske duhovne neusmiljeno davijo in morijo. Da, še celó svojim lastnim krščanskim bratom ne prizanesajo; če se le izvé, da je kedó kristijan, smrt mu je gotova, pa ne nagla, marveč združena s počasnimi in strašnimi mukami; sploh godé se grozovitosti, kakoršne je skusila Slovenija le za časa Hunov.***) Kristijani se naveličajo trpinčenja; zberó se okrog Valduha, ter pričnó vojsko sè nejevernimi brati.

Z 12.000 mož vzdigne se Valduh iz Beljaka (Julia) proti Sisku, kjer so pogani pod vodstvom Avrelija najhujše napadali kristijane. Ko še ni bil na polovici pota, mu pride naproti nek Avreljev ogleduh, ki mu naznani, da so nejeverniki uže mnogo južnih pokrajin posedli in veliko kristijanov pomorili; svetuje mu, naj se povrne, če hoče odnesti zdravo kožo. A vojvoda se ne dá preslepiti, hitro pospeši korake in pomnoži svojo četo na 18.000 bojevalcev. Uže je bil blizo Siska, ko zapazi na planjavi Hermana Avrelija sè 4000 pogani, ki so ravno obedovali. Nemudoma plane na-nje in bije se huda bitka, dokler niso premagani nejeverniki. Veliko (600) je mrtvih, več ranjenih in čez 400 vjetih, med njimi tudi Avrelij; le majhni peščici posrečilo se je vteči. Po zmagi podá se Valduh s svojimi vojščaki v Sisek, kjer je bil z veseljem sprejet.

Ostal je še Droh sam. Da bi se znebil Valduha, posluži se neke zaničljive zvijače. Pogovori se namreč z dvema vojščakoma, da bi se skrivaj splazila v Valduhovo stanovanje v Sisku, ter ga umorila. In res ubogata Droha, al v zmoti ne umorita vojvode, marveč onega, ki mu je sedel na desnici. Hudoben čin dovršivši, hočeta vteči, al straža ju prime in pripelje pred vojvodo. Natanko razložita tó namen Drohov. Valduh se ju usmili, jima odpusti in ju oprosti. Napade pa Droha in njegovo četo pri današnji Metliki; vojščake deloma pobije, deloma vjame z vodjo vred. Precej se vrne domú in pride še istega dne v Beljak. Jetnike izroči sodniji, ki je po kratkem zaslišanji, kakor pred Avrelija in tovariše, obsodi k smrti. Odsečejo jim roke, odrežejo jim nosove in ušesa, izvrtajo jim očesa z Drohom počenši, do zadnjega upornika.

(Dalje prihodnjič.)

Jezikoslovne stvari.

„Kres“ in „Ljubljanski Zvon“.

Koncem minolega leta sta se nam napovedala dva leposlovna in znanstvena lista „Kres“ in „Ljubljanski Zvon“. Na obadva lista sem bil silno radoveden, kajti po vrednikih obeh listov, kakor po sodelavcih, se je smelo soditi, da bosta obadva izvrstna.

Koncem lanskega leta dobim „Kres“ in 2. dne letošnjega leta „Zvon“ v roke. Oba lista imata prijetno vnanjo obliko. Tudi gledé notranje vrednosti smemo z obema listoma zadovoljni biti.

Moj namen v teh vrsticah je, se zunajnosti držati.

Naši pisatelji, vešči in nevešči, so jako občutljivi in vsakdo želi, da naj se natančno vse tako tiska, kakor je on zapisal; vrednik bi mu ne smel ničesar spremeniti. To so krivi nazori. Vsak pisatelj ima svoj slog in pri nas Slovencih še svoje oblike, zato je neobhodno potrebno, da vrednik oblike po svojej slovnici preuredi vsem, tudi sicer izvrstnim pisateljem, in sicer mora to dosledno storiti, da postane list enoličen, ne pa — pisan. Vsak vrednik bi moral slovensko slovnico temeljito znati, vrednik znanstvenega lista pa še mora zraven novoslov. slovnice staroslovensko natančno poznati in brez vsega usmiljenja vse krive ali manj dobre oblike prečrtavati in z boljšimi nadomestiti. Vredniki listov, o katerih se tukaj govori, so slovniško izobraženi možje. Za „Kresovega“ glavnega vrednika smatram dr. Jak. Šketa in za „Zvonovega“ profesorja Levca. Prvi je leta 1879. dal „Slov. Sprach- und Uebungsbuch“ na svetlo, drugi je tudi svoje slovniške znanosti že pokazal v „Realschul-Programmu“ ljubljanskem 1878. l. in različnih svojih spisih. Obadva pripoznata Miklošiča za avtoriteto, kar je naravno, saj ga

*) Glagolita Clozianus. Anonymus Salisburgensis.

***) Valvazor buk. VII. str. 386.

Sedaj mislimo, da ne bode zaspala zopet v tretjič, kajti dobila je izvrstnega predsednika, ki ne bode imel samo ime, ki dejanski bode pokazal, da bñje mu srce za blagor kmetijskega stanu, na pravem mestu. — Gospod dr. Albin Poznik, novi predsednik novomeške kmetijske podružnice, je pa tudi strokovnjak v kmetijskih vednostih, in bode toraj tudi v tej zadevi dober vodnik društvu.

Kot tajnik te podružnice pooblasten sem razglasiti dnevni red dveh odborovih sej, katerima je predsedoval gosp. dr. Poznik.

Na dnevnem redu prve in druge seje bile so sledeče posvetovalne reči:

1. Svota nedoplačanih letnih doneskov se je natanko odločila, isto tako tudi način iztirjave odločil.

2. O odrajtanju denarja, ki tirja ga postavno centralni odbor od novomeške podružnice.

3. O sredstvih, katerih naj bi se poslužila kmetijska podružnica, da udeležé se družbe boljše stari udje, in da pridobi si več novih udov.

4. Kako bi zamogla kmetijska družba podpirati ljudske popisovalce pri izvedovanju koristne domače živine, da vstreglo bi se želji c. kr. ministra kmetijstva.

5. O udeležitvi podružnice novomeške pri poroki cesarjeviča Rudolfa.

6. Predlogi, ki stavi jih je tajnik podružnice:

a) Naj razglasijo se vse posvetovalne reči odborov pri sejah novomeške podružnice kmetijske v „Novicah“;

b) naj skliče predsednik družbe vsaj enkrat v mesecu odborovo sejo;

c) naj bi delala podružnica na to, da osnovala bi se v vsaci vasi vaščanska kmetijska društva;

d) naj sproži podružnica ustanovitev nadaljevalnih kmetijskih šol na Dolenjskem, in naj udeleži se potem sama dejajno pri organiziranju taistih;

e) naj dela kmetijski odbor podružnice pri slavnem centralnem odboru na to, da obdarovali bi se od tega odbora tisti ljudski učitelji, ki učé s posebnim veseljem in izvrstnim vspehom kmetijski nauk gledoma sadjerejo na ljudskih šolah;

f) naj umisli si podružnica iz svojega denarja štiri kmetijske časnike in nekaj kmetijskih knjig.

Novomesto 30. prosenca. Anton Derganc,
tajnik podružnice kmetijske

Zgodovinske stvari.

Kršćanstvo pri Slovencih do Cirila in Metoda.

Spisal Ivan Lavrenčič.

(Dalje.)

VI.

Ko so bili pomorjeni poganski voditelji, so se pomirili duhovi in povrnili se je notranji mir. Zopet so prišli iz Solnograda: Reginbald, Reginhar, Avgustin in Gundhar. *) Da, še celó škof Virgilij sam je obiskal na priprošnje Valduha naše pokrajine; obhodil je podučevaje skoro celo Korotansko; zidal in posvečeval je cerkve, posvetil je mnogo učenih in pobožnih mož v duhovne. S kako radostjo je bil povsod sprejet, kamor je prišel, pové nam neko poročilo bavarskega zgodovinarja „Adelsreiterja“. Da, prikupil se je Slovencem tako, da so ga imenovali svojega apostola. Umrl je l.

*) Anonymus Salisburgensis.

784. v Solnogradu. Se je li Valduh prej preselil v večnost nego Virgilij, se ne vé; Velzer trdi, da prej; Bolland pa pozneje.

Po Valduhovi smrti zgubé naši očetje popolnem politično svobodo. Karol Véliki, zmagavši Bavarce, podvrže si Korotansko in po zmagi nad Avari l. 796. vso Panonijo z drugimi slovenskimi pokrajinami. Da bi ne bili naši preddedje premoćni, in da bi se ne mogli spuntati, razdeli in razkosi slovensko vojvodstvo v mnogo koscev; vladarsko oblast pa prepusti domaćim poglavarjem, knezom in županom. Nadzorovali so te poglavarje in grofe kraljevi namestniki, ki so pazili in skrbeli za red in mir; ob vojski so vodili tudi vojaška krdela teh pokrajin. Prvi nam znani namestnik je bil Gerold, Karlov svak, in sicer za Bavarsko in Korotansko do Drave. Pod Dravo je gospodoval furlanski vojvoda Erik. Važna je ta politična razdelitev za cerkveno upravo; dežele namreć, ki so bile izročene Geroldu, izročene so bile tudi solnograškemu škofu; med tem, ko so pokrajine pod Dravo spadale pod Oglej.

Akoravno je bilo gospodstvo Karola nad Slovenci v političnem obziru jako škodljivo, bilo je vendar za krščanstvo ugodno. Tako se odpre po zmagi nad Avari ogerskim Slovencem pot do nebeških nauk, ki so do slej z divjaki v temi malikovalstva živeli, kajti še le po unićenju tega naroda pridejo k njim duhovniki, ki jih podučujejo, krstijo, cerkve zidajo in posvećujejo. Sploh pa je spodbujal Karol solnograške škofe, da so pošiljali marljivo svećenike v Slovenijo, tamošnjim knezom in grofom, ki so bili jako vneti za razvitek krščanstva.

Posebno vnet kristijan je bil knez korotanski Ingo ki je pridobil Kristovi veri plemenitaše. Žlahtniki namreć niso hoteli nikakor prave vere sprejeti; mislili so, ona je le za prostake in kmete, ne pa za nje. Sicer se tudi značaj krščanstva ne vjema z njihovim značajem, kajti njegove ćednosti, kakor ponižnost, potrpežljivost, krotkost, mir in ljubezen, niso nikakor biseri plemenitega stanú. Dokler se niso vdali Rimljani tem ćednostim, bili so slavni in mogoćni; ko so pa zapustili malike in sprejeli krščanstvo, nehala je njihova slava. Sploh je pa Kristus med vsemi bogovi najrevnejši, ki ni obljubil in dal Svojim na tem svetu niti bogastva niti veselja, marveć le trpljenje, strah in zanićevanje, preganjanje in druge križe in težave. Zraven pa je še tako prevzet, da ne trpi zraven sebe ne družega boga, ne druge boginje.

Duhovniki in škofje so jih skušali podučiti, in dokazovali so jim, da slava Rimljanov ni nehala, ker so sprejeli krščanstvo, marveć zarad njihovega nenravnega in pohujšljivega življenja. Da pa Kristus ne more trpeti zraven sebe drugih bogov, je jako naravno, ker je on sam edini pravi Bog. Ker vse predikovanje nič ne pomaga, pridruži se mu Ingo, ki osmeši, po nasvetu solnograškega škofa Arna, Virgilijevega naslednika, njihove paganske nazore.

Ingo povabi namreć nekoliko kmetov in nekoliko žlahtnikov na pojedino. Kmete pokliče v sobano, posadi jih na visoke stole zraven miz, ki so obložene z najboljšimi in najslajšimi jedmi in pijaćami v srebernih in zlatih posodah. Žlahtnike pa pusti pred vrati, ter jim streže s kmećkimi jedmi v prstenih posodah; prinaša jim črnega kruha, smrdljivega mesa, kislega vina. Z eno besedo kmet je gospod in žlahtnik; žlahtnik in gospod je kmet. Se vé, da so bili plemenitaši jako nezadovoljni in razžaljeni, ter vprašajo kneza, zakaj jih tako onećastuje. Ingo odgovori: „Oni, ki živé v mestih, v visokih in lepih palaćah, niso tako ćisti, kakor oni, ki živé na deželi v majhnih, črnih kočah. Oni revni ljudje in kmetje, ki so očistili svoje duše v studencu sv. krsta,

so čisti in snažni. Vi žlahtniki pa, ki služite še vedno malikom, ste tako umazani, črni in smrdljivi, da Vas ne morem trpeti zraven sebe. Od tod razloček, ki sem ga naredil med Vami in kmeti. *)

Ta dogodek gane plemenitaše tako, da se dadó precej v sv. veri podučevati. Škof Arno sam prihitil iz Solnograda; razkrije nasledke malikovalstva in nasledke krščanstva, kar jih tako pretrese, da se odpovejo starim bogovom in sprejmó sv. krst. Leto, kedaj se je to zgodilo, ni znano; nekateri mislijo l. 790.; drugi l. 793.

(Konec prihodnjč.)

Jezikoslovne stvari.

„Kres“ in „Ljubljanski Zvon“.

(Dalje.)

c) Pl. gen. besedij „Zvon“ 8. 14. 15., zraven besed Z. 31. 32. 33. 34. dnij Z. 13. 15. 29. itd., hčerij K. 13. 17. 18. in zobi Z. 44. (štajerska oblika m. zob ali zobov.) „Beseda“ se sklanja po a-sklanji, kakor žena, ne pa po i-sklanji, kakor nit, tedaj pl. gen. besed. Den se je sklanjalo v staroslovenščini po konzonantični sklanji, tedaj pl. gen. dьubъ; v novoslovenščini konzonantične sklanje nemamo (samo beseda den se še sklanja večinoma po konzonantični sklanji) in pl. gen. se glasi tedaj dan: dni, dnev, dnevov (Mikl. Vergl. gramm. III. 142) ne pa dnij. Hči se sklanja kakor mati po konzonantični (večinoma v novoslov. po a-sklanji) sklanji in nigdar in nigder po i-sklanji; gen. pl. se tedaj glasi v starosl. materъ. dьster.; v novosl. pa mater. hčer (Mikl. l. c. 44. 144). Staroslovenščina je obrazila gen. pl. na ij, toda samo pri i-debljih; novoslovenščina takih oblik ne pozna, temveč j odpahne. Razen slovenskega jezika se je končnica ij pl. gen. spremenila v i še v srbsko-hrvaškem, českem, poljskem in lužičko-srbskem jeziku. Če nekateri pisatelji še vendar pišejo kostij, rečij itd. naj jim bode; te oblike so vsaj po staroslovenskem pravilne, dasiravno jih novoslovenščina ne pozna; zgorej navedene oblike besedij, dnij, hčerij itd. so vendar krive.

d) Part. praet. pass. in substant. verbal. glag. II. vrste: drgnen Z. 52. 53; nagnen Z. 38, nagnenje K. 20, obrnen K. 4, odgrnen Z. 38, odvrnen Z. 12, osupnen K. 19, povrnen K. 17, povzdignen K. 37, priliznen Z. 20, pritisnen Z. 35, razgrnen K. 2, sklenen K. 37. Z. 30, zagrnen Z. 25, zamrznen Z. 18, zraven: porinjen Z. 6, sklenjen K. 20, zganjen Z. 6, itd. — Glag. IV. vrste: pogospodjen K. 36, raznaroden Z. 59, razvrsten Z. 60, trdenje K. 55, zraven: počejjen (počediti) K. 9, utrujen K. 9, vzbujen Z. 54, itd. — Dr. Sket pravi v svojej zgorej navedenej slovnici pag. 135: „Das part. praet. pass. wird aus dem infinitivstamme vermittelt des suff. — n oder — t gebildet“ in pag. 136: „An consonantisch oder auf — i auslautenden infinitivstamm wird das — n vermittelt des vocals — e angefügt, u. zw. 1) bei der I. classe: pletti (aus plet-ti) — plet-e-n. 2) bei der IV. classe, wobei das i mit dem vorhergehenden consonanten lautgesetzlich verschmilzt, als: hvali-ti — hvalj-e-n; rodi-ti — roj-e-n (aus rodj-e-n); moti-ti — moč-e-n (aus motj-e-n); nosi-ti — noš-e-n (aus nosj-e-n); vozi-ti — vož-e-n (aus vozj-e-n).“ Dalje: „An die IV. classe angelent bilden die verba der II. classe die participalformen aus der nebenform: vzdigni-ti (statt vzdignoti), als: vzdignj-e-n; piknj-e-n; neben vzdign-e-n, welche letztere formen jedoch vorzuziehen

sind.“ Zakaj neki se ima zadnjim oblikam prednost dajati? Kam pa je preminol i nedoločnikovega debla? saj se vse pretekle oblike obrazé od nedoločnikovega debla, tedaj od dregni, pehni, pikni, stisni, vzdigni, itd. — Kaj pa Miklošič pravi? Vergl. gramm. III. 169: „Das part. praet. pass. wird (bei den vb. der II. classe) wie von den verbis auf niti gebildet (Mikl. obrazi pri gl. II. vrste nedoločnik na noti); nadehnjen, vukradnjen, pognjen Habd. crknjen, preteknjen gekrümmt. Beli Kranjci. zaklenjen, preobrajen Stapl. vzdignjen; doch trnutje oka. Krell. neben trnjenje. Trub “*) — Če tedaj Miklošič, stari slov. pisatelj in narod ne poznajo oblik: obrnen, povzdignen, razgrnen, sklenen itd. se jim tudi ne sme pred pravimi: obrnjen, povzdignjen, razgrnjen, sklenjen itd. prednost dajati.

e) Že zgoraj (sub d) se je omenilo, da Miklošič samo oblike mignoti, minoti, zdignoti itd. rabi; enako tudi „Kres“ in sicer dosledno. Ali nebi kazalo se teh oblik poprijeti? Staroslovenščina pozna samo minъti, zdignъti; srbo hrvaščina minuti, zdignuti itd. Novoslovenščina ima tam o (imenujmo ga: globoki ô), gder ima staroslovenščina x: mъžъ — môž, muž, rъka — rôka — ruka itd. „Zvon“ piše blisknil (t. j. blisknol) 28; obrnil 28; vzdigniti 19 in minul 28 itd. Upajmo, da bode v prihodnjem številki in naprej „Zvon“ tudi dosledno pisal: minoti, obrnoti itd., ker tudi narod tako govori.

„Kres“ ima obliko zaželjen 16. Inf. se glasi želêti (in je tedaj glagol III. 2) ne pa željêti ali želiti; part. praet. pass. tedaj zelen, zaželen, ne pa željen, zaželjen.

Naletel sem tudi na inf. narastati m. naraščati Z. 22; spominati m. spominjati Z. 40, spominajmo m. spominjajmo Z. 16. Ravno tako krivo je reči: za hoditi, za udariti, za vzdigniti (m. za hojo, za vdarjenje, za vzdigovanje) Z. 19. „Za“ pred inf. je grd germanizem.

Adj. od kmet se glasi v nsl. kmečki Z. 42, ne pa kmetski Z. 2. 10. 22. ts se teško izgovarja, zato se večasi spreminja v c: hrvački. Vramec. večasi v č: kmečki, ali v š: hrvaški m. hrvatski Z. Zarad ložega izgovarjanja se tudi mora d odpahnoti, na pr. gosposki m. gospodski K. 36; Z. 12; gospostvo m. gospodstvo, K. 41. 57. Z. 57. (že Trub. piše gospostvo); sosestvo m. sosedstvo Kr. 42. (kakor bistvo K. 47. 60. m. bitstvo, bistven K. 60. bogastvo K. 59. m. bogatstvo itd.). V obzir Z. 17. 57. se čestokrat b odpahne, tedaj ozir Z. 7. 57. 60. Od brat se ne obrazi adj. bratski K. 27. temveč bratovski (Janežič, Slov. slovnica pag. 130) bratinski (Habd. Mikl. Vergl. gramm. II. 278), zategadelj Z. 17. 19. 20. 25. 31. 34. 36. 55. se ne piše z „lj“, ker se glasi „del, gen. dela“ ne „delj, delja“. Netjakinja K. 63. pisati je krivo; v srbskem se nahaja nečak m. ex sorore nepos, nečaka f. ex sorore nepotis. V Hercegovini in po bližnjih krajih Bosne se sicer tudi govori netjak, kakor vodjak, mladjak, (Vuk. Rječnik p. 419.); glasi se tedaj nečakinja. tj pred samoglasnikom se spremeni v starosl. v št, v novosl. v č. Po istem pravilu se mora glasiti namesto mestjan K. 26. 30. 31. 65. meščan. V pisavi mažjar Z. 3. in pomadjariti Z. 47. nê doslednosti. Ali ne bi kazalo se tujega pravopisa držati in pisati magyar, pomagyariti? Ravno tako v pisavi v ondotnjem Z. 61. in ondotnej Z. 63.; bulgar Z. 43. bolgar Z. 57. 60 in bolgarski Z. 57. 58. 59. 61. starosl. блгаръ (besedi bolgar se mora prednost dajati, hrv.-srb. bugar cf. volk — vuk, polk — puk, dolg — dug itd.); oba Neofyta Z. 58 zraven Rilski Neofit Z. 58; vpliven Z. 56 zraven upliv; danes K. 3. 17; Z. 13; dandenes Z. 61. zraven denes Z. 3. 8. 10. 11; in dendenes Z. 44. 46. 47. nê doslednosti. (Kon. prih.)

*) Valvazor buk. VII. str. 393; Schönleben III. str. 389.

*) Primeri še: „Mikl. Vergl. Gramm.“ (2. Aufl.) I. 222, 12; „Rad jugoslavenske akademije znanosti in umjetnosti I. 122.“

ugodno prija, da se more po prirodnih zakonih krepko razvijati in nam kaj koristiti.

Za snaženje in obrezovanje drevja sicer deloma vsak letni čas ugaja, a najboljši so pozimski meseci; ravno v tem času ima tudi sadjerejec, ob enem poljedelec, za ta posel največ časa, ko drugo navadno kmetijsko delo miruje. S snaženjem drevja si pa tudi lastnik dostikrat v zadregi ob zimskem času potrebnih drv dobiva v bližini svojega stanovanja, ter mu ni potrebno v po več ur oddaljeni gozd po nje hoditi — se ve da tam, kjer je tudi sadjereja uže precéj zastopana. Ta dvojni prid naj bi si pač vsak kmet sadjerejec dobro v spomin vtisnil in ga nikdar ne izgrešil! Sadnemu drevju s tem pomaga k lepši rasti, boljšemu razvoju in bolj gotovi produktivnosti, a sam sebi pa prihrani veliko težavnega in trudopolnega dela, ter si zagotovi boljših dohodkov od sadnega vrta, drevje pa v krepki rasti in lepem razvoju obrani.

Memogredé naj še to omenim, da je sedaj najboljši čas sadnih cepičev si priskrbeti. Nabirajo naj se cepiči ob lepem suhem vremeni, od zdravega ne prestarlega drevja na vrhovih vejah; spravijo naj se potem za pomladno in poletno cepljenje v klet, kolikor moč na hladni in temni kraj; dobro se hranijo, ako se v drobni, ne presubi pesek zataknejo; tako ohrani sem jih uže celó do konca meseca avgusta v dobrem stanu. — Drug način cepiče hraniti, navaja pa zadnji list, Slovenskega Gospodarja“ tako-le: V klet, kjer ni miši, naj se na tla razgrne za prst na debelo slame, na to slamo naj se razpoložé nabrani cepiči, sorta po sorti skupaj, kateri naj se pokrijejo z močno slamnato štorijo, na katero naj se nadevajo deske, katere naj se še s kamenjem obložé, da cepiči na trdo med slamo ležé. Na ta način se cepiči prav dobro do meseca julija ohraniti dajo. Poskusimo!

Tako končam svoj današnji dopis z željo, da se sadjereja povsod na boljšo stopinjo povzdigne!

M. Rant, národní učitelj.

Kako naj bi se v ljudski nadaljevavni šoli podučevalo o rudninskem gnoji.

Spisal Anton Dergane.

Apno.

(Dalje.)

Pa ne samo kislá trava, tudi preslica ljubi kislá tla; ako najdeš na njivi med žitom itd. veliko preslice, zamoreš gotovo sklepati, da ta zemlja je kislá. Poapni jo in hitro zgubila se bode preslica, ker odvzel si jej njen živež; žito rastlo ti bode pa veliko boljše, lepše, kot poprej. Apno je posebno tudi tam zeló koristno, kjer nahaja se veliko nagnjatih tvarin. Na gnjilih, pa ne še segnjatih tvarinah se najraje redé gljive (gobe), ki pokončujejo nado kmetovalcev, ker zadušé tudi druge rastline. Apno ima pa to lastnost, da pospešuje gnjilobo in tako zavaruje prehitro plodenje gljiv, rastline pa pred hudimi smrtnimi sovražniki.

Umni kmetovavec poapni, ako hoče mečavo, pašnik ali košenico spremeniti v rodovitno njivo, izorano zemljo; to iz tega vzroka, da more hitreje in lažje potem zrak do korenin, katere s spodorano travo in z drugimi ne-segnjitimi tvarinami tem hitreje segnjijejo.

Apno upliva pa tudi na težka ilnata ali pa glinata tla. Umni gospodar dobro vé, ako bode poapnil taka tla, da postanejo rahla, in da zamorejo vsled tega korenine globokeje in na vse strani razprostirati se v taki zemlji.

Vrh tega pokaže pa apno svojo posebno moč do glin in ila še na drugi način. Apno zamore namreč kalij ločiti od kremenice (kremenčeve kisline), iz katerih delov ravno glina in ilovica obstojí.

Splošno znana je tekočina, navadno lug imenovana, ki jo rabi perica za žehto. V tej tekočini razpuščena je zeló jedka in neizmerno jaka osnova kalij tudi kalijev lug, v njem se raztopé vse rastlinske in živalske stvari zlasti tolšče. Kalij je med drugim posebno tudi neobhodno potrebna žitna hrana, po tej hrani postane namreč zrno težje in bolj močnato, kar brez kalija ne bilo bi mogoče.

Tudi drugo vrsto glin poznal bode vsak, kdor videl je uže kamen, ki rabili so ga v prejšnjih časih za to, da kresali so ž njím ogenj, to je kresalni kamen ali kresilnik; tudi o kremení strdi je marsikdo uže slišal, vse to ni družega, kakor zgoraj uže imenovana kremenica, katero porabi rastlina za to, da sestavlja si ž njo in z nekoliko drugimi snovi bilke in žitne liste, potem, ko oprostijo apno njenega pajdaša kalija. In v resnici, ako sežgemo travo ali kako žito, najdemo pošteno kremenico v tem pepelu.

Apno ima slednjič pa še to lastnost, da zamore veliko več svetlobe rastlinam donašati, kot druge zemlje, ker je pa svetloba prvi in neobhodno potrebni pogoj za popolno razvitje rastlin, je apno tudi v tej zadevi za polje zeló važno telo.

Večletne vsakovrstne skušnje umnega kmetovanja potrjujejo, da obnese se sočivje, lan, detelja, ječmen in korenje posebno dobro na apneni zemlji, in kakor apno ravno tako pa rabiti zamoreš tudi lapor, to je z ilom in s peskom zmešano apno. S posebno dobrim vspehom gnojé peščeno in vročo zemljo z ilnatim laporjem, da ne posuši se prehitro v vročih dneh. Ako gnojiš pa z laporjem zemljo, moraš dobro paziti na to, da pride neš zraven v pravi primeri tudi živalskega rastlinskega gnojá. (Dalje prih.)

Gospodarske izkušnje.

Zoper krompirjevo gnjilobo.

Sl. ministerstvo kmetijstva z dopisom od 6. dne januarija naznanja družbi kmetijski neko, kakor pravi, zeló staro, pa gotovo sredstvo zoper krompirjevo gnjilobo, ter želi, naj bi se to razglasilo, in če je kdo na Kranjskem to sredstvo izkusil, naj bi potem se poročalo ministerstvu.

To sredstvo glasi se tako-le:

Iz njive izkopani krompir se umije, potem za pol ure položi v vodo, v kateri je bilo nekoliko klorovega apna (na 100 delov vode 1 del klorovega apna); ko se pa krompir iz te klorove vode vzame, naj se položi v drugo vodo, v kateri je bilo nekoliko sode (v isti meri kakor zgorej klorovo apno) razstoptljene; ko je krompir četrt ure v tej sodini vodi ležal, se iz nje vzame, s čisto mrzlo vodo umije, na zraku posuši in posušen po navadi spravi.

Zgodovinske stvari.

Krščanstvo pri Slovencih do Cirila in Metoda.

Spisal Ivan Lavrenčič.

(Konec.)

VII.

Škof Arno je ljubil Slovence tako, kakor oče svoje otroke; pridno je prihajal k njim in utrjeval jih v veri. Ko pa povzdigne 798. l. papež Leo III. sol-

nograško škofijo v nadškofijo, postal je njegov delokrog tako obširen, da mora poslati na Korotansko posebnega škofa. Izvolil in posvetil je Teodorika, katerega pripeljeta on sam in kraljevi namestnik Gerold v Slovenijo; izročila in priporočila sta ga vsem domačim poglavarjem po vsi Korotaniji in po severnem delu doljne Panonije. Obsegal je tedaj njegov delokrog vso Korotanijo in vse pokrajine na severni strani reke Drave do njenega iztoka v Donavo.

Kmalu po prihodu Teodorikovem je nastal prepir med akvilejskim patrijarhom in nadškofom Arnom. Patrijarh Ursus je namreč trdil, opiraje se na stara poročila, da ima Oglej pravico do vse Korotanije, kajti v poprejšnjih časih niso imeli akvilejski škofje samo v južni, temuč tudi v severni podravski strani višjo cerkveno oblast. Arno pa se je sklicoval na določbo papeža Caharije, ki je dal one pokrajine solnograški stolici. Ta prepir trpi tako dolgo, dokler ne razsodi Karol 811. l. pravde s tem, da Dravo postavi za mejo obeh cerkvenih poglavarstev.

Arnu je sledil 821. nadškof Adelram, ki je med drugimi dobrimi deli po smrti biskupa Teodorika poslal Slovencem Otona. Več zaslug si je pridobil njegov naslednik Luipram, ki je nastopil solnograško stolico 836. leta. Obhodil je podučevaje mnogo pokrajin slovenskih; zidal in posvečeval je cerkve sam, a tudi druge spodbujal k zidanju, kakor na Štorskem grofa Brunona. *) Po Otonovi smrti je posvetil in poslal na Korotansko Ožbalta kot zadnjega škofa, kajti Luipramov naslednik Adalvin 858. leta ni volil našim očetom posebnega škofa, marveč je oskrboval sam njihovo deželo.

V tem času se je širilo krščanstvo tudi pri ogerških Slovencih v deželici o Blatnem jezeru, deloma po solnograških nadškofih, deloma po njihovem knezu Pribini. Pribina, rodom Moravec, je dobil namreč deželo v spodnji Panoniji ob reki Sali, ki se izteka v Blatno jezero. kot fevd; pozneje pa zarad zvestobe do cerkve in vladarja kot last. Sezidal si je trdnjavo „Blatni grad“ (Moosburg), kar vzbudi pozornost sosednih Slovencev tako, da se naselje v velikem številu okoli onega gradu. Ker so pa bili naseljenci v pravi veri le malo podučeni, zapové svojemu mašniku Dominiku, da jim nebeške resnice oznanuje in razklada.

Sezidal je Pribina v svoji trdnjavi v čast materi Božji tudi cerkev, katero je nadškof Luipram 850. leta posvetil. Razven one sezidal je še mnogo družih po deželi, kakor v Ptuju, Kiseku, Pešnici, Lendavi. **) V tem početju ga je podpiral Luipram, ki mu je pošiljal iz Solnograda zidarjev, tesarjev, mizarjev in družih rokodelcev; poslal mu je tudi po smrti Dominikovi izvrstnega mašnika Svarnagel-a in za njim Allfrida.

Enako je skrbel za te pokrajine Adalvin, ki je 865. leta na uže omenjenem gradu pri Kocelju, sinu in nasledniku Pribinovem, Božič praznoval. Posvetil je več cerkvá, tako: cerkev sv. Štefana v Stradah, cerkev sv. Petra v Veridi, cerkev sv. Janeza evangelista v Kartinah in mnogo družih. ***) Izročivši Altfridu ključe cerkvene, povzdignil ga je v višega duhovnika; po njegovi smrti pa Richbalda, ki ga je nadomestoval do prihoda apostolov slovanskih.

Bili so tedaj naši prededje o polovici devetega stoletja kristijani; o malikih ni bilo več duha ne sluha. So li pa bili v krščanstvu utrjeni, je drugo vprašanje, katero moramo zanikati. Dosedanji učitelji so bili prav trdi Nemci, ki so večinoma po tolmačih govorili;

seznanili so naše očete z obredi krščanskimi, pobirali desetino od njih, ali ljubezni do prave Kristove vere jim niso niti znali niti mogli vdihniti. Drugič so bili iz deželá, s katerimi so se Slovenci boriti morali; poslali so jih vladarji, ki so hoteli Slovence podjarmiti in ponemčiti; od tod ona mržnja do krščanstva in nemških duhovnikov. Treba je bilo, da sta prišla moža, katerima je ljudstvo zaupalo: apostola, ki sta prinesla prave vere luč, a tudi prave omike ključ, — da sta prišla učenika **Ciril in Metod**.

Národno blagó.

Prislovice in reki iz Istre.

Zapisal J. Volčič.

Kokoš pjeva, peteh odgovara: Joh cesarstvu brez cesara, joh komunu brez glavara, joh je kući brez gospodarara.

Bolje je staroj babi, ka gre va polje (se moži), nego mladoj divojki, ka gre va gore.

Ni vsak svet, ki se uženi; ni vsak proklet, ki se ne uženi.

Nebi dal Bogu kamik, da vragu glavu razbije (tako je skop).

Dok su roditelji živi ih milujmo, a kada su mrtvi ih pomilujmo (recimo: Bog ih pomi uj).

Ako ćeš ča, hodi sam; ako ćeš nič, pošli drugoga.

Kako je poli vas? Sunce sveti kako poli vas.

Na kraju prača puca (finis coronat opus).

Ki ima prijatelji, ima pozdravi.

Mi smo od danas, kako rosa na travi.

Si mi huje storil, nego da si mi ga iz oltara znel.

Kemu se grusti delati se reče: Kruhu rad, siru voljan, delu bolan.

Ako ćeš poznat gospodarara, hodi mu na kopišće (seno) i va konobu (klet).

Bolje je pojt za vodom (v ravniuo), nego od vode zgorom.

Ča se niku da, nik zame (zatajeno nima blagoslova).

Kasno dobar, rano zrel (se reče neposlušnemu otroku).

Kapuz (zelje) ne valja, ako na kapuznjaku ni nagnjojen, i va zdeli zasmočen (zabeljen).

Ako nevesta greduć od matere ne plače, neće se njaj ni kruh ni repa kisati; ako ne pleše, nete njoj konoplje rasti.

Rožica posahne, ako se ju na rasteć podiši.

Otava košena prvo male S. Marije je za loj, a potle košena je za gnjoj.

Ni šir ni dilj (ni v širino ni v daljino).

Severin (severozapadni veter): kakovo vreme najdem ga pustim.

Sladka su ušca (ustaca) poli bušca (poljubca).

Ki gre u tamnicu nedužan, pride van tužan; a ki gre u tamnicu kriv, pride van malo živ.

Ocat prebrene, zgubi moć; uhko, malo mokro; kaluzdrati se, blatiti se; bluščavina, neukusnost; gumica ili gumasta kokoš, ka ima okolo kluna ili ušes perje, kakor brke; pokušljat se, podebeliti se; podgnjetuha, ka se kamo prisili; šemprat kega, srečati ga; ruljak, kos debelega dréva; garma-ica, prostor puščen u zidu za ormarić; glamuča, porubek s koreninami; keljac, keljčić, kos drva; nabahtati kemu uši, napolniti mu ušesa.

*) Valvazor buk. VII. str. 403.

**) Anonymus Salisburgensis.

***) Anonymus Salisburgensis.